

санаторно-курортної бази, помітна позитивна тенденція до зростання обсягів виконаних робіт.

Висновки. Скорочення кількості готельних підприємств (за період 1995-2001 рр.) та місткості відбувається паралельно з підвищенням комфортності – старі і нерентабельні готелі закриваються, низько комфортабельні номери багатомісного розміщення реконструюються і переобладнуються відповідно до діючих стандартів якості та сертифікації готелів України. Впроваджена державна Система сертифікації України УкрСЕПРО. Для подальшого розвитку готельного бізнесу варто обрати Європейську модель. Суттєвими її ознаками є значна частка малого і середнього бізнесу в загальній структурі пропозиції при одночасній транснаціоналізації всієї системи, тісна співпраця національних систем в рамках міжнародних, регіональних та міжнародних об'єднань з метою уніфікації технологій та стандартизації обслуговування, його високий рівень, забезпечений різнорівневою системою підготовки кадрів. Значна диференціація готельного продукту як за пропозицією засобів розміщення, так і за умовами обслуговування та набором додаткових послуг забезпечує різноманітний попит, диференційований за платоспроможністю.

1. Туризм в Україні. Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, ДП. «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – 218с.

2. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво під час організації фінального турніру Чемпіонату Європи з футболу УЄФА Євро 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616_124].

УДК 910.2

Гайдаєнко К.Д., Дмитрук О.Ю.

ОСНОВНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА БАЗІ ЗАГАЛЬНОГО СВІТОВОГО ДОСВІДУ

У статті розкривається проблематика правової незарегульованості поняття екологічний туризм в Україні. Описується загальний досвід розвитку екотуризму в світі, на базі якого сформульовані основні рекомендації щодо перспективного розвитку екотуризму на території Херсонської області.

Ключові слова: екологічний туризм, екотуризм, екологічні стежки, сталий розвиток.

В статье раскрывается проблематика правового неурегулирования понятия экологический туризм в Украине. Описывается общий опыт развития экотуризма в мире, на основе которого сформулированы основные рекомендации относительно перспективного развития экотуризма на территории Херсонской области.

Ключевые слова: экологический туризм, экотуризм, устойчивое развитие, экологические маршруты.

Kherson region has considerable potential for ecotourism development based on the natural resources of the area. In article is revealed legal issues regulation of concept of ecological tourism in Ukraine. Describe the overall experience of ecotourism development in

the world, on which formulated the basic recommendations for future development of ecotourism in the Kherson region.

Key words: ecological tourism, ecotourism, sustainable development, ecological paths.

Вступ. Сьогодні екологічний туризм відіграє значну роль у світовій індустрії туризму та сталому природокористуванні. За прогнозами експертів ВТО (Всесвітня Туристична Організація), у XXI ст. темпи розвитку екотуризму будуть збільшуватися, і це дозволить стимулювати екологічну освіту населення в Україні, а також і в Херсонській області.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні юридично екологічний туризм не має визначення, через це неможливо організувати чітке, цілеспрямоване та ефективне регулювання. Невизначеність в термінологічному ряді призводить до організації змішаних форм туризму, які навпаки збільшують загрозу оточуючому середовищу. Херсонська область є потенційною базою для розвитку екологічного туризму, тому ця територія потребує розумного ставлення до організації та регулювання екологічного туризму на цій території.

Аналіз наукових публікацій показав, що питанню розвитку екологічного туризму в Україні приділяється велика увага, але не достатньо розглядається на місцевих рівнях, а також в Україні не відбувається просвітніх заходів з екотуризму для місцевого населення.

Цим і обумовлена *мета дослідження* - визначення рекомендацій для ефективного розвитку екологічного туризму на території Херсонської області через проведення аналізу особливостей регулювання екологічного туризму в країнах світу, які розвиваються.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основна причина виникнення екологічного туризму знаходиться у невідрегульованості відносин у системі «суспільство-природа», або в туристичній інтерпретації – «туризм-екологія». Тому, на нашу думку, має сенс звернутися до корінних визначень цього терміну. Туризм – тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваної діяльності в місці перебування [2].

Екологія – це наука про взаємодію живих організмів з нашим спільним домом – природою, тобто екологія - це наука про відносини живих організмів і їх спільнот між собою і навколишнім середовищем. Об'єктом вивчення екології можуть стати, наприклад, організми ґрунту, сама земля, вода, людина і т.д. Окремий, що заслуговує на особливу увагу, розділ екології займається вивченням і контролем впливу людини на природу [2].

Саме орієнтацією на екологічну складову можна пояснити підвищення уваги в останні роки до відвідування місць з незмінним або мало зміненим природним середовищем.

Одна із ідей екологічного туризму – це турбота про навколишнє природне середовище, яку використовують у туристських цілях. Використання в туристських цілях багатств природи у поєднанні з

вихованням любові, затвердженням важливості її захисту і є відмінною рисою екологічного туризму. Але уявлення деяких вітчизняних експертів про те, що головним чинником розвитку екотуризму виступають туристські ресурси природоохоронних територій, не отримує жодного реального підтвердження. Ресурси в Україні є давно, а екологічний туризм розвивається переважно в теоретичній площині. Таким чином, наявність екотуристів (ринку попиту) та туристська індустрія (тур бізнес, що реагує на попит та формує пропозицію), є основною рушійною силою розвитку екологічного туризму.

Проаналізувавши визначення екологічного туризму провідних вчених, ми прийняли за основоположне визначення Дмитрука О. Ю.: «Екологічний туризм можна визначити як інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізуються через екологізацію всіх видів туристської діяльності, охорону природи, екологічну освіту та виховання».

На сьогоднішній день виникає велика проблема щодо розрізнення суміжності понять: «екологічний туризм», «природний туризм», «м'який туризм», «зелений туризм», «соціально відповідальний туризм», «агротуризм», «пригодницький туризм» [10].

Поняття «*природний туризм*» ґрунтується лише на мотивації туристів (відпочинок на природі), і, отже, не може розглядатися як стійкий вид туризму (полювання, подорожі на моторних човнах та інші конкретні види туризму, вплив яких може бути дуже різним). *Зелений туризм* (green tourism) має на увазі застосування в туристичній індустрії екологічних методів і технологій. *М'який туризм* протиставляється жорсткому, головною метою якого є максимізація прибутку. Для м'якого туризму пріоритетні не тільки успішний бізнес, а й турбота про культурне благополуччя туристичних регіонів, щадне використання їх ресурсів, мінімізація збитків навколишньому середовищу. *Агротуризм* (agrotourism, farm tourism) – відпочинок у сільській місцевості (у селах, на хуторах, у зручних селянських будинках). Туристи якийсь час ведуть сільський спосіб життя серед природи, знайомляться з цінностями народної культури, прикладного мистецтва, з національними піснями і танцями, місцевими звичаями, беруть участь у традиційному сільському праці, народних святах і фестивалях [5].

Екологічний туризм у правовому аспекті та державному управлінні. У статті 4 Закону України «Про туризм» надаються види туризму. Серед них виділяються окремо «екологічний (зелений)» та «сільський» види туризму. Варто звернути увагу на той факт, що Законом затверджено, що екологічний та зелений туризм дуже близькі синонімічні поняття, або, навіть, ідентичні. Закон підписаний минулим президентом України Л. Кучмою, який має фізико-технічну освіту. На сьогоднішній день у Херсонській області є Кооператив з розвитку сільського зеленого туризму «Оберіг Херсонщини», який підтримується Управлінням культури та

туризму Херсонської області. Внаслідок чого відбувається загальна невідповідність Закону України «Про туризм» та діяльності органів виконавчої влади. За словами Олени Миколаївни Башмакової (Голови кооперативу), на Херсонщині перспективу має тільки сільський туризм, який є синонімом екологічному (за ЗУ «Про туризм»). Зрозуміло, внаслідок чого виникає плутанина. В Україні немає окремих програм щодо розвитку екологічного туризму, а такі терміни, як «екологічний», «зелений», «сільський» туризм із-за правової невизначеності є близькими синонімами. Екотуризм, заснований на принципах сталого туризму, може сприяти вирішенню безлічі проблем, пов'язаних з деградацією навколишнього середовища, в першу чергу, деградацією земельних і водних ресурсів, біорізноманіття. Його розвиток дозволить збільшити зайнятість населення в депресивних сільськогосподарських районах, що буде сприяти відродженню Українського села [12].

З розвитком екологічного туризму, його перетворенням в суспільно значимий соціально-економічний феномен, особливої актуальності набувають проблеми його ефективного регулювання. Під регулюванням розвитку екотуризму розуміється створення таких інструментів, які забезпечили б повну та ефективну координацію діяльності суб'єктів господарювання і реалізованих заходів на територіальному рівні.

Регулювання розвитку екологічного туризму в світі. Цей вид туризму представляє собою трирівневу систему, що включає в себе:

- координацію та сприяння розвитку екотуризму в глобальному (міжнародному) масштабі;
- узгодженість екотуристської політики на міждержавному рівні;
- узгодженість політики в області екотуризму на національному та регіональному рівнях [2].

Нами було розглянено декілька офіційних міжнародних документів з метою визначення основних перспективних принципів і положень щодо ефективного розвитку екологічного туризму на території України, а саме Херсонської області:

1. Берлінська декларація, 1997 р.
2. Глобальний етичний кодекс туризму, 1999 р.
3. Принципи сталого туризму UNEP, 2000 р.
4. Осакська декларація тисячоліття, 2001 р.
5. Керівництво з планування та управління «Стійкий туризм на охоронних природних територіях, 2002 р.

На основі аналізу великої кількості перелічених програм і методів щодо розвитку екологічного туризму у світі нам вдалося визначити, що найбільш розвинені країни отримують великі прибутки саме від впровадження екологічної туристичної діяльності. Основна суть світового досвіду полягає у досягненні свідомої поведінки населення планети, продавця туристичних послуг до потенціального клієнта і навпаки. На розвиток екологічного туризму повинна приділятися велика увага управлінських

апаратів країн, так як саме в'їзний туризм сприяє ввезенню валюти в країну та є основною передумовою виникнення нових робочих місць. Не слід забувати про сутність цього виду туризму: збереження природного фонду планети. Охоронні заходи сьогодні вигідні і доцільні саме на заповідних територіях. Через те, що технічний прогрес опереджає формування суспільної думки про оточуюче середовище, людина поступово забуває про важливість сталого розвитку. Екологічний туризм допомагає виховувати у населенні відповідальність перед природою, людиною. На нашу думку, дуже важливими є винаходи для вдосконалення екологічної туристичної діяльності з метою зменшення антропогенного впливу на ґрунтовий і рослинний покриви.

Передумови та рекомендації розвитку екологічного туризму на території Херсонської області. Кризові явища в економіці країни, зростання зовнішньої заборгованості, політична та фінансова нестабільність, підвищення цін на предмети споживання, скорочення обсягів особистого споживання – всі ці фактори мають великий вплив на гальмування розвитку екологічного туризму. Тому саме зараз необхідно розвивати цей вид туризму, тим паче Херсонська область має вагомі передумови:

- Херсонщина має у своєму розпорядженні унікальний природний потенціал, визнаний та відзначений на рівні світових організацій та фондів;
- Херсонщина зберегла самобутність природних комплексів, що сполучають у собі красу недоторканої природи зі звичаями і традиціями населення, що становлять не тільки екологічний, але й етнографічний та історико-культурний інтерес для туристів;
- Херсонщина має багаті традиції у сфері гармонізації відносин людини з природою, що знайшли своє вираження в теорії і практиці раціонального природокористування та охорони природи, заповідній справі.

У цьому зв'язку варто взяти до уваги і те, що, незважаючи на величезні фінансові труднощі, сьогодні необхідно вишукувати можливості для подальшого розвитку заповідної справи в інтересах збереження природи як загальнонаціонального надбання. На основі проведеного аналізу регулювання екологічного туризму у світі, надаємо рекомендації щодо перспективного розвитку екотуризму на території Херсонської області:

1. Найефективніший та найдешевший спосіб досягнути такого результату – це створення екологічних стежок:

- екологічні стежки по ПЗФ Херсонської області в залежності від транспортного забезпечення або пішохідний варіант (біосферні заповідники Асканія –Нова та Причорноморський, Національний парк «Олешківські Піски», Нижньодніпровський Національний парк, Азово-Сиваський природний національний парк, ландшафтний заказник «Саги»,

заказник «Бакайські острови», заповідник «Дюрюпинський бор», острівні нерестовища риб на Дніпрі та ін.);

- екологічні стежки на народні промисли (с. Геройське – родовище кам'яної солі, через яке був прокладений Чумацький Шлях);
- екологічні стежки з відвідуванням VI Всеукраїнського благодійного фестивалю народної творчості «Купальські зорі»;
- екологічні стежки по орнітологічному заказнику «Ягорлицький», перспективним напрямком є ботанічний заказник – «Джарилгацький»;
- екологічні стежки до унікального пам'ятника садово-паркової культури у с. Садовому (ялівцеві та дубові алеї колишньої економії Фальц-Фейнів);
- екологічні стежки до таємничого озера Аджиголь.

Актуальність організації таких мереж на сьогодні полягає не тільки в їх потенційному економічному та природоохоронному зиску, а в тому, що вони є чи не єдиним дієвим механізмом забезпечення середовищевідтворюючих та урбокомпенсаційних потреб міських мешканців та найбільш доступною масовою формою екологічної освіти. На такій формі організації можна заробляти кошти на обладнання троп, підтримку оточуючого середовища, чистоти.

2. Вдосконалення національної ідеї розвитку туризму як економічно перспективного виду діяльності – орієнтація на збереження біорізноманіття Херсонської області та України в цілому. Напрямок розвитку масового туризму у рамках сталого туризму повинен призвести до створення основ організації екологічного туризму.

3. Перспективним напрямком для представництва державної влади повинно стати налагодження співпраці з громадськими інститутами (асоціаціями, фондами та ін.) як національними, так і міжнародними шляхом:

- укладання відповідних угод про співробітництво;
- створення перспективних програм розвитку сталого та екологічного туризму як для України в цілому, так і для Херсонської області, які сприятимуть залученню іноземних інвестицій та розвитку зовнішньоекономічної діяльності;
- створення спільних проектів з міжнародними туристичними організаціями (ВТО, ЮНЕСКО, ЮНЕП, ПРООН, МСОП та ін.);
- участь у грантах з розвитку екологічного туризму і природно-охоронних територій з приводу екологічної освіти;
- створення системи ефективного управління туристсько-рекреаційними ресурсами (підвищення відповідальності адміністративно-управлінського апарату, яка базується на покращенні моніторингу антропогенного впливу на оточуюче середовище; збільшення штрафів та такс);
- інтеграція екологічного та історико-культурного потенціалу в соціально-економічний розвиток регіону: створення інформаційних центрів

(державні та громадські організації, які надають допомогу та інформацію стосовно сталого та екологічного туризму, туристсько-рекреаційних ресурсів), що повинні працювати в тісній координації з міжнародними туристичними організаціями, місцевими громадськими організаціями та приватним сектором, співпрацювати із ЗМІ та навчальними закладами, з управлінськими структурами, бібліотеками, повинні підтримувати електронні інформаційні ресурси; створення шкільних програм та додаткових секцій, що мають інформаційну та виховну функцію з приводу екологічного та сталого туризму. Таку освіту населення України повинно отримувати з дитинства для формування принципів та стереотипів з приводу сталих відносин в системі «суспільство-природа».

4. Провести перерозподіл коштів, виділених на розвиток туризму в Херсонській області, з ціллю проведення інформаційних, рекламних, просвітницьких заходів для місцевого населення про сутність екологічного туризму, щоб зародити в ньому свідому відповідальність перед використання природно-ресурсного потенціалу (ПРП) та природно-територіальних комплексів (ПТК).

5. Раціоналізувати організацію проведення екологічного туризму на ОПТ через отримання максимального економічного прибутку при мінімалізації негативного впливу на навколишнє середовище.

6. Розробити соціальні програми, які ознайомлять місцеве населення із природно-заповідним фондом Херсонської області, довести населенню, що піклування кожного із нас про стан оточуючого середовища дійсно призведе до сталого розвитку території.

7. Досягнути рівномірного розподілу туристичних потоків по території області (особливо влітку) через:

- раціональну територіальну організацію соціальної інфраструктури та сфери послуг;
- вдосконалення транспортних систем;
- проведення рекламних кампаній та акцій з метою комплексного ознайомлення з туристсько-рекреаційним потенціалом Херсонської області.

8. Пропагандування екологічно чистого транспорту не тільки як екологічний аспект, а й економічний. Через використання таких транспортних засобів як: велосипеди, коні, воли, байдарки, безмоторні човни, ролики, ковзани та ін. – собівартість турпродукту є меншою.

Висновки. Екологічний туризм є перспективним напрямком для розвитку заповідної діяльності та сталого ресурсокористування, тому необхідно внести поправки у Закон України «Про туризм» з чітким визначенням екологічного туризму як одного із основних економічно ефективних напрямків діяльності на території України, його функціями, властивостями, умовами і можливими заходами реалізації. Місцевий уряд Херсонської області повинен внести зміни до організації органів управління туризмом з ціллю виділення окремої гілки - управління сталим туризмом, яке буде займатись розробкою індивідуальних програм окремо

для екологічного, зеленого і сільського видів туризму. Україна повинна розширити рамки функціонування внутрішнього туризму. У сьогоденних умовах екологічний туризм надає всі можливості для підвищення економічного рівня Херсонської області і є одним із раціональних шляхів подолання кризового становища.

1. Берлінська декларація. Біорізноманіття та стійкий туризм.
2. Бочкарева Т. В., Смарцев С. Е., Хлыстова Я. Г. Эколого-культурный туризм: технологии и опыт организации. В: Экологический туризм на пути в Россию, 2002.
3. Глобальний етичний кодекс туризму.
4. Дмитрук О. Ю., Дмитрук С. В. Екотуризм: Навчальни посібник. – К.: Альтерпрес, 2009. – 358 с.
5. Дроздов А. В. Мягкий туризм и биосферные заповедники: возможно ли и совмещение территорий и целей в России? // Туризм и окружающая среда. Развитие экологически ответственного туризма в России. Основы, подходы, перспективы. М., 1993. С. 35-36.
6. Керівництво з планування і управління «Сталий туризм на охороняємих природних територіях»
7. Осацька декларація.
8. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Збірник нормативно-правових актів/Під. заг. ред. проф. В. К. Федорченка: Київ. ун-т туризму, економіки і права. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.
9. Принципи сталого туризму UNEP.
10. Храбовченко В. В. Экологический туризм. Учебно-методическое пособие. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 208 с.
11. Верховна Рада України (офіційний сайт) – <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Зелений туризм – все про сільський туризм в Україні – <http://ruraltourism.com.ua>.

УДК 504: 615.838 (477.42)

Дунаєвська О.Ф., Козловський О.Ю.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ЖИТОМИРЩИНІ

Розглянуті перспективи розвитку релігійного туризму в Андрушівському, Баранівському, Бердичівському, Брусилівському та Володарсько-Волинському районах Житомирської області. Паломницькі маршрути доцільно поєднувати з оглядом унікальних археологічних пам'яток. Представлені проекти релігійних маршрутів районами області, окреслені перспективи співпраці з туристичними, краєзнавчими та громадськими організаціями, релігійними громадами.

Ключові слова: релігійний туризм, сакральні споруди, туристичний маршрут.

Рассмотрены перспективы развития религиозного туризма в Андрушовском, Барановском, Бердичевском, Брусиловском и Володарско-Волынском районах Житомирской области. Маршруты паломников целесообразно совмещать с обзором уникальных археологических достопримечательностей. Представлены программы религиозных маршрутов районами области, очерченные перспективы сотрудничества